

ارتقای فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی و
معرفی طرح کانون خادم‌یاران کتاب و
کتاب‌خوانی آستان قدس رضوی

کتاب‌خوانی رضوی

اکرم عینی

معاونت فرهنگی - اجتماعی «سازمان فرهنگی آستان قدس رضوی» طرحی با عنوان «کانون‌های خادم‌یاران کتاب» به اجرا درآورده است. در این طرح افراد علاقه‌مند به کتاب و کتاب‌خوانی، در راستای ارتقای فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی، فعالیت‌های داوطلبانه‌ای را در کانون تخصصی انجام می‌دهند و این فعالیت‌ها به‌عنوان خدمت‌یاری در آستان قدس رضوی ثبت می‌شود. خدمت در کانون داوطلبانه و افتخاری است و اعضای عمومی این امکان را دارند که در صورت داشتن شرایط لازم، طبق دستورالعمل مرکز امور خادمان، فعالیت خود را در قالب خدمت‌یاری ارائه کنند.

جامعه به منابع اطلاعاتی ایجاد شده است تا نشان داده شود، سازمان کتابخانه‌ها هیچ‌گاه خود را به مکان، شهر و یا استان خاصی محدود نمی‌داند. با عنایت به سیاست‌های سی‌گانه ابلاغی تولید عظمای آستان قدس رضوی و به‌منظور پویایی، رشد و توسعه خدمات، سازمان باید غنی‌ترین، فعال‌ترین و مؤثرترین مرکز کتابخانه‌ای در منطقه و جهان اسلام باشد. لذا سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، به‌منظور اجرای منویات مقام معظم رهبری در منشور هفت ماده‌ای ابلاغی به تولید معزز و اهتمام در عملیاتی کردن سیاست‌های کلان آستان قدس رضوی در خصوص ترویج فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی، فعالیت‌های مرتبط با این حوزه را پیگیری و با توجه به ظرفیت عظیم و مطلوب موجود، تا رسیدن به اهداف فوق‌الذکر، برنامه‌ها و طرح‌های

مقدمه

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، یکی از مهم‌ترین گنجینه‌های فرهنگ مکتوب در ایران و جهان اسلام است. درباره تاریخ و چگونگی تأسیس این کتابخانه نمی‌توان مطالبی به‌روشنی یاد کرد. برخی سال ۳۲۷ قمری را سال تأسیس و تشکیل قرآن‌خانه و کتابخانه آستان مقدس حضرت رضا (علیه‌السلام) می‌دانند. این سال، قدیمی‌ترین تاریخ وقف جزوه قرآن خطی به حرم رضوی است، جزوه قرآنی که توسط **کشواد بن املاس** (حکمران اصفهان)، وقف روضه مقدس رضوی شده است. از آغاز پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی تاکنون، ۵۰ باب کتابخانه توسط آستان قدس رضوی در سراسر کشور با رویکرد ترویج فرهنگ مطالعه، کتاب و کتاب‌خوانی، و دسترسی شهروندان و اقشار مختلف

تعداد خادمانی که قرار است در انجام یک طرح مشخص مشارکت داشته باشند، بسته به نوع فعالیت و چگونگی ارائه خدمت متفاوت خواهد بود؛ مثلاً برای خدمات کتاب‌رسانی یک یا دو نفر، برای اجرای زنگ کتاب یک یا چند نفر، راه‌اندازی ایستگاه کتاب دو نفر و...

مختلف و همچنین ترویج فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی در تمام سطوح جامعه به‌ویژه مناطق محروم و کم‌برخوردار.

گروه‌های خادمان کتاب: گروه‌هایی متشکل از کتابداران علاقه‌مند و توانمند در حوزه کتاب و کتابداری هستند. این افراد باید با کار در کتابخانه و ارائه خدمات عمومی در کتابخانه‌ها آشنا باشند. خادمان کتاب رضوی: فردی علاقه‌مند به تهیه و توزیع کتاب است که به‌صورت داوطلبانه و خالصانه، بخشی از توانایی‌های خود را با سازمان‌دهی آستان قدس رضوی برای خدمت به جامعه به کار می‌گیرد. خادمان کتاب و کتاب‌خوانی طی مراحل زیر به‌کارگیری و سازمان‌دهی می‌شوند:

تشکیل گروه

افراد علاقه‌مند، با توجه به نوع فعالیت مشخص‌شده در حوزه کتابداری و موزه‌داری، تقسیم‌بندی خواهند شد. تعداد خادمانی که قرار است در انجام یک طرح مشخص مشارکت داشته باشند، بسته به نوع فعالیت و چگونگی ارائه خدمت متفاوت خواهد بود؛ مثلاً برای خدمات کتاب‌رسانی یک یا دو نفر برای اجرای زنگ کتاب (یک یا چند نفر)، راه‌اندازی ایستگاه کتاب دو نفر، و ...

آغاز فعالیت‌های داوطلبانه

خادمان این حوزه می‌باید آمادگی خود را برای انجام و اجرای فعالیت مشخص‌شده در سازمان کتابخانه‌ها اعلام کنند و سپس گزارش کار خود را به همراه مستندات به مسئول مربوطه ارائه دهند. از جمله محورهای برگزاری برنامه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. انجام همه فعالیت‌های مرتبط با کتابخانه‌ها، موزه‌ها، و مراکز اسناد و مطبوعات؛

متنوعی را دنبال خواهد کرد. یکی از این فعالیت‌ها در قالب طرح کانون کتاب و کتاب‌خوانی انجام می‌گیرد.

هدف‌های کانون کتاب و کتاب‌خوانی

فراهم آوردن شرایط مناسب برای دسترسی آسان به منابع مطالعاتی در مناطق محروم و کم‌برخوردار کشور (از طریق کتابخانه‌های وابسته درون‌شهری و برون‌شهری و نمایندگی‌های استانی آستان قدس رضوی، با هدف پر کردن اوقات فراغت، آموزش و یادگیری، ارتقای سطح فرهنگ، و ایجاد روحیه نشاط و شادابی در جامعه).

استفاده از ظرفیت‌های موجود سازمان کتابخانه‌ها، مانند کتابخانه‌های وابسته و سیار به منظور ارائه خدمات به اقشار آسیب‌پذیر و اهدای کتاب‌های مازاد بر نیاز سازمان به کانون‌های هدف در سراسر کشور.

جذب منابع از طریق سنت حسنه وقف، با هدف غنای مجموعه‌های سازمان در راستای حفاظت و حراست از میراث گذشتگان (اشیای موزه‌ای، نسخه خطی، سند، کتاب، مطبوعات، عکس و ...).

شناسایی افراد علاقه‌مند به حوزه کتاب و کتاب‌خوانی برای اعزام به مدرسه‌ها، مراکز آموزشی، آسایشگاه‌ها، خانه سالمندان، درمانگاه‌ها و بیمارستان‌ها (اجرای طرح کتاب‌درمانی) و همچنین قصه‌خوانی برای کودکان در قالب زنگ کتاب، برگزاری مسابقه‌های فرهنگی و کتاب‌خوانی، و معرفی کتاب‌های مناسب و ارزشی در راستای ترویج فرهنگ تشیع و سیره رضوی.

تعاریف بر اساس شیوه‌نامه خادمان

کانون خادمان کتاب: محلی است برای مدیریت همه امور با جمع‌آوری و جذب میراث کهن (نسخه خطی، سند و مطبوعات، کتاب و سایر منابع) از طرق

پس از آن، مسئول طرح کانون را تشکیل می‌دهد. افراد متقاضی قبول مسئولیت کانون کتاب، لازم است از شرایط و ویژگی‌های زیر برخوردار باشند:

← اعتقاد و تعهد راسخ به مبانی انقلاب اسلامی، نظام و ولایت، و اشتها به اخلاق و شئون اسلامی؛
 ← دارا بودن تحصیلات مرتبط با فعالیت‌های سازمان کتابخانه‌ها با سوابق مورد تأیید؛
 ← خوش‌نام بودن و برخورداری از جایگاه، نفوذ و

جذابیت در منطقه، به‌ویژه بین جوانان و معتمدین؛
 ← توانمندی در تحلیل مسائل و فعالیت‌های فرهنگی؛

← اختصاص وقت کافی به میزان حداقل شش ساعت در هفته براساس ضوابط خادم‌پاری؛
 ← معرفی حداقل ۱۰ عضو فعال واجد شرایط و علاقه‌مند به فعالیت داوطلبانه به‌عنوان عضو شورای کانون؛
 ← تأیید توسط رابط شهرستان و یا استان.

۲. آماده‌سازی مکان مناسب و امکانات سخت‌افزاری لازم جهت ارائه خدمت
 مسئول کانون می‌باید مکان مناسب و امکانات سخت‌افزاری لازم را به‌منظور راه‌اندازی کانون از طریق واقفان، خیرین و همچنین امکانات موجود در مسجدها، حسینیه‌ها و ... فراهم سازد.

۳. ارائه خدمات تخصصی

کانون‌ها با به‌کارگیری خادم‌پاران کتاب بر اساس نیازهای اعلام‌شده از طرف کانون‌های محله‌ای و یا رصد نیازها توسط خود کانون موضوعی به‌منظور رفع نیازها، خدمات خود را ارائه می‌کنند. شرایط خادم‌پاران تخصصی کتاب به این شرح است:

← دارا بودن مدرک تحصیلی در یکی از رشته‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی، موزه‌داری، باستان‌شناسی، نسخه‌های خطی، تاریخ، علوم تربیتی و علوم اجتماعی؛
 ← فرهنگی و معلم بودن؛
 ← علاقه‌مند بودن به کار سازمان‌دهی فعالیت‌های فرهنگی و مجرب بودن در این زمینه؛
 ← داشتن زمان لازم برای فعالیت در گروه (حداقل شش ساعت در هفته).

❁ شیوه جذب خادم‌پار

← ثبت‌نام در سایت خادم‌پاری و اعلام علاقه‌مندی بر اساس توانمندی؛

۲. مشاوره پژوهشی و تحقیقاتی در کتابخانه‌های مراکز آموزشی، نهادها و مساجد شهرستان‌ها؛
 ۳. مشاوره تخصصی در خصوص راه‌اندازی و حفظ و نگهداری در حوزه کتابخانه، موزه، کتاب‌های خطی و اسناد تاریخی؛

۴. هماهنگی و اقدام در خصوص دیجیتال‌سازی منابع خطی و اسناد تاریخی به‌صورت رایگان در راستای حفظ میراث اسلامی؛

۵. اهدا و امانت بلندمدت کتاب به مراکز آموزشی و فرهنگی با اولویت مناطق محروم و کم‌برخوردار، از طریق کتابخانه‌ها و بخش‌های متفاوت سازمان؛

۶. جذب منابع خطی، اشیای موزه‌ای، اسناد تاریخی، کتاب چاپی و مطبوعات از طریق سنت حسنه وقف و اهدا یا خرید؛

۷. انجام فعالیت‌های فرهنگی در راستای ترویج فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی (مسابقه، قصه‌خوانی، نقد کتاب، خوانش متون کهن، زنگ کتاب، کتاب‌درمانی و نمایشگاه‌های مناسبی و موضوعی)؛

۸. پیگیری ارائه خدمات تحویل مدرک از طریق مدیریت کتابخانه دیجیتال آستان قدس رضوی به محققان و پژوهشگران؛

۹. اطلاع‌رسانی و جذب کتاب چاپی، کتاب دیجیتال و پایان‌نامه با موضوع امام رضا(ع) و خاندان ایشان، برای شرکت در جشنواره بین‌المللی کتاب سال رضوی.

تبصره: با توجه به دریافت حجم عظیم کتاب‌های اهدایی در طول سال، می‌توان از کتاب‌های مازاد اهدایی تعداد قابل‌توجهی در اختیار خادم‌پاران قرار داد تا در مراکز کم‌برخوردار در سراسر کشور، کتابخانه یا ایستگاه‌های مطالعاتی راه‌اندازی کنند.

❁ فرایند تشکیل کانون

۱. مشخص کردن مسئول کانون
 اولین گام در مسیر تشکیل و فعال‌سازی کانون، انتخاب مسئول کانون و حضور ایشان در جلسه توجیهی-آموزشی طرح در دفاتر هر شهرستان است.

از آغاز پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی تاکنون، ۵۰ باب کتابخانه توسط آستان قدس رضوی در سراسر کشور با رویکرد ترویج فرهنگ مطالعه، کتاب و کتاب‌خوانی، و دسترسی شهروندان و اقشار مختلف جامعه به منابع اطلاعاتی ایجاد شده است تا نشان داده شود، سازمان کتابخانه‌ها هیچ‌گاه خود را به مکان، شهر و یا استان خاصی محدود نمی‌داند

- ← تحویل مدارک برای احراز توانمندی به رابط امور خادماپاری؛
- ← شرکت در مصاحبه تخصصی در صورت نیاز؛
- ← شرکت در جلسه‌های توجیهی و آموزشی بدو و ضمن خدمت؛
- ← حضور به موقع برای ارائه خدمات تخصصی بر اساس هماهنگی با کانون؛
- ← ارائه گزارش فعالیت به مسئول کانون؛
- ← مرتبط با هدف‌های کلان آستان قدس رضوی با هدف نشر و ترویج اندیشه‌های ناب؛
- ← همکاری در خصوص تأمین کسری منابع کتابخانه مرکزی (کتاب‌های چاپی، مطبوعات و...)
- ← تبلیغ و اطلاع‌رسانی در خصوص اهمیت وقف و نذر با هدف جذب آثار و اسناد کهن (از طریق سخنرانی، تألیف مقاله، کتاب، ساخت فیلم و...)
- ← معرفی واقفان بزرگ و شرح خدمات ایشان در

با توجه به ظرفیت محدود خدمت رسمی در آستان قدس رضوی، تلاش شده است تا بستر خدمت‌رسانی از راه دور برای ایشان فراهم شود. در واقع، خادماپاران ظرفیت جدیدی هستند که به خدام اضافه شده‌اند

- ← تعیین زمان خدمت در حرم مطهر از طریق سامانه نوبت‌دهی؛
- ← حضور و ارائه خدمت در محل و زمان تعیین شده در حرم مطهر؛
- ← ارائه راهکارها و پیشنهادهای برای بهبود خدمت‌رسانی تخصصی.

شرح وظایف تخصصی خادماپار

- ← پیگیری در خصوص انجام فعالیت‌های واگذار شده و ارائه گزارش و مستندات آن به مسئول کانون؛
- ← اجرای برنامه‌های متنوع با هدف ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی در مناطق محروم و کم‌برخوردار؛
- ← شناسایی و معرفی افراد دارای مجموعه‌های نفیس خطی، چاپ سنگی، اسناد تاریخی و پیگیری در خصوص جذب از طریق سنت حسنة وقف یا خرید آن‌ها توسط آستان قدس رضوی؛
- ← شناسایی و معرفی افراد تأثیرگذار برای انجام پروژه‌های تاریخ شفاهی و مصاحبه؛
- ← شناسایی و معرفی هرگونه منبع اطلاعاتی مفید و مناسب به منظور ارتقای سطح فرهنگ شهروندان، به‌ویژه در موضوع مذهب تشیع و معارف اهل بیت (ع)، حوزه ادبیات دفاع مقدس و به‌طور کلی، منابع

<https://khademyar.razavi.ir/>